

**ZAMONAVIY TA'LIMDA SIFAT KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH:
BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNING OPTIMAL SONINI BELGILASH
BO'YICHA OLIB BORILGAN TADQIQOT ISHLARI NATIJALARI.**

Badalova Maqsuda Umarovna

A.Avloniy nomidagi MTI BTMMO' mudiri

Sharipov O'tkir Xikmatullayevich

A.Avloniy nomidagi MTI katta ilmiy xodimi

Xalilov To'lqin Zafar o'g'li

A.Avloniy nomidagi MTI katta ilmiy xodimi

Rivojlangan davlatlarining ta'lim tizimlarini o'rganar ekanmiz, ushbu ta'lim tizimlarining bugungi kundagi muvaffaqiyatlarining sabablariga duch kelamiz. Ba'zi ta'lim sohasidagi tadqiqotchilar ta'lim tizimidagi muvaffaqiyatlarning asosiy sabablaridan biri sifatida sinfdagi o'quvchilarning sonining kam bo'lishini keltirib o'tishsa, ba'zi olimlar esa bu fikrga qo'shilmaydilar.

Masalan, A. Shlyaxerning fikricha, sinf qarovini kamaytirish ta'lim natijalari yaxshilanishining asosiy sababi ekanligini tasdiqlaydigan hech qanday xalqaro ma'lumotlar yo'q. Bundan tashqari, sinfda o'quvchilar sonini kamaytirish boshqa narsaga, masalan, eng yaxshi o'qituvchilarning ish haqini oshirishga sarflash lozim bo'lgan mablag'larning qisqarishiga olib kelishi mumkin. Odatda, PISA tadqiqotining sinf qamrovini emas, o'qituvchilar sifatini Afzal ko'radigan ishtirokchi-mamlakatlarda ta'lim tizimi amalda hammadan ko'ra samaraliroq bo'lib, har gal o'quvchi soni kam sinflar bilan o'qituvchilarga pul sarflashdan birini tanlashga to'g'ri kelganda, ular keyingisini afzal ko'rishadi.

Ehtimol, sinfda o'quvchilar sonini kamaytirish yangi va samaraliroq dars berish uslubi uchun imkoniyat yaratar va boshqa teng sharoitlarda sinflarda bola sonining kamligi yaxshi natija berar, ammo ko'p hollarda bu vaziyatga noto'g'ri qarashdir, chunki mamlakatlar pulni faqat bir marta sarflashi mumkin. Sinfda o'quvchilar sonini kamaytirish o'qituvchilarning ish haqini olishga, ularga faqat dars berish bilan shug'ullanish yoki o'quv soatlarini oshirish imkonini berishga kam mablag' qolishini anglatadi³⁵.

Sinfda o'quvchilar soni kam bo'lishining afzalligini tasdiqlovchi dalil-isbotlar yo'qligiga qaramay, ko'p davlatlar uni o'zlari uchun ustuvor deb hisoblashda davom etmoqda. O'quvchilar, ota-onalar va ta'lim siyosatini belgilovchi shaxslar kam qamrovli sinflar tarafdorlaridir, chunki ular bunday sinflarni samaraliroq va individullashgan ta'lim vositasi, deb hisoblaydilar. 2004-2014-yillar oralig'ida keng jamoatchilik tomonidan o'tkazilgan bosim va demografik o'zgarishlar hukumatlarni Iqtisodiy

³⁵ A. Shlyaxer. Jahon miqyosidagi ta'lim. XXI asr maktab tizimini qanday barpo etmoq kerak? – T., : “Zamin Nashr”, 2022.-58-bet

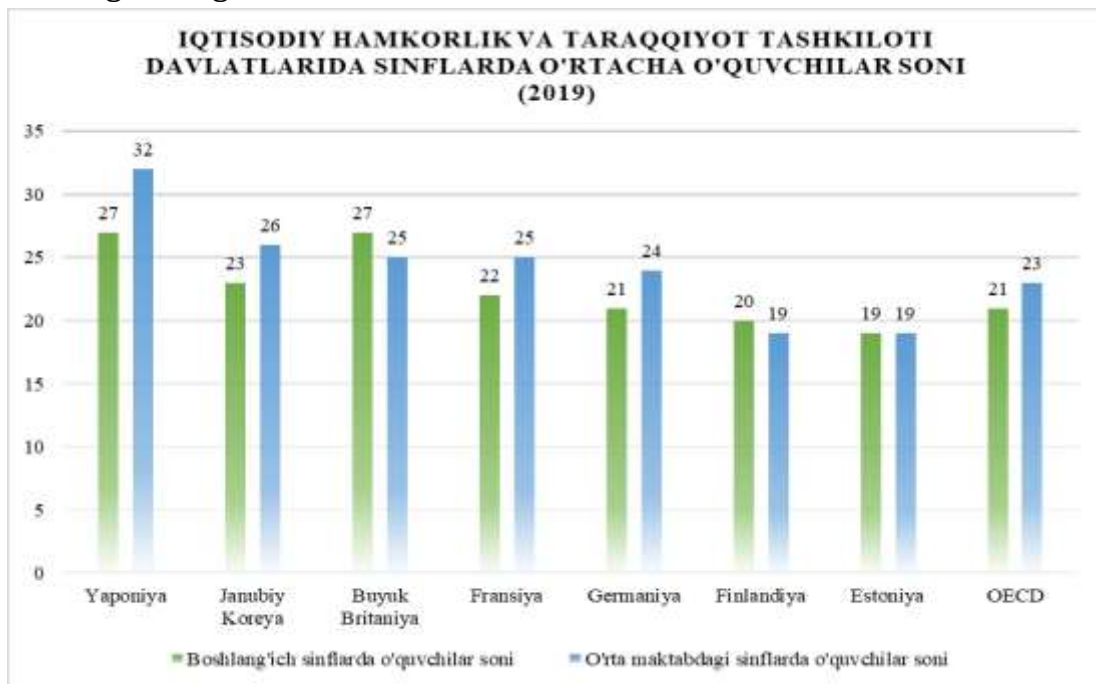
hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo mamlakatlarda boshlang'ich sinflardagi o'quvchilar sonini o'rtacha 6 foizga qisqartirishga majbur qildi.

Ammo qariyb shu davr ichida o'rta hisobda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo mamlakatlar bo'yicha boshlang'ich sinf o'qituvchilarining oylik ish haqi real ifodalanganda bor-yo'g'i 6 foizga oshdi, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo mamlakatlarning uchdan bir qismida esa oylik ish haqi amalda pasayib ketdi.

Hozir boshlang'ich sinf o'qituvchilariga to'liq ish kuni bilan band boshqa oliy ma'lumotli mutaxassislar oladigan maoshning faqat 88 foizi to'lanmoqda. Agar o'qituvchilarning oylik ish haqi raqobatbardosh bo'la olmasa, ular vaqtlari va mablag'larni mustaqil bilim olishga sarflamaydi yoki, aniqrog'i, o'z kasbini tashlab, ularning tajribasidan yaxshiroq foydalanadigan, tan oladigan va ko'proq haq to'laydigan joyga ketadi.

So'nggi yillarda G'arb davlatlarida maktablarda sinf qamrovini kamaytirish bo'yicha ishlar amalga oshirilmoqda va bu islohotlar ko'pincha muvaffaqiyatli amalga oshmoqda. Buning sabablaridan biri sifatida G'arb davlatlaridagi demografik ko'rsatkichlarning yildan yilga pasayotganligi ko'rsatiladi.

Quyida ba'zi davlatlarda boshlang'ich va o'rta maktablardagi o'quvchilar soni keltirib o'tilgan diagrammani ko'rib o'tamiz.

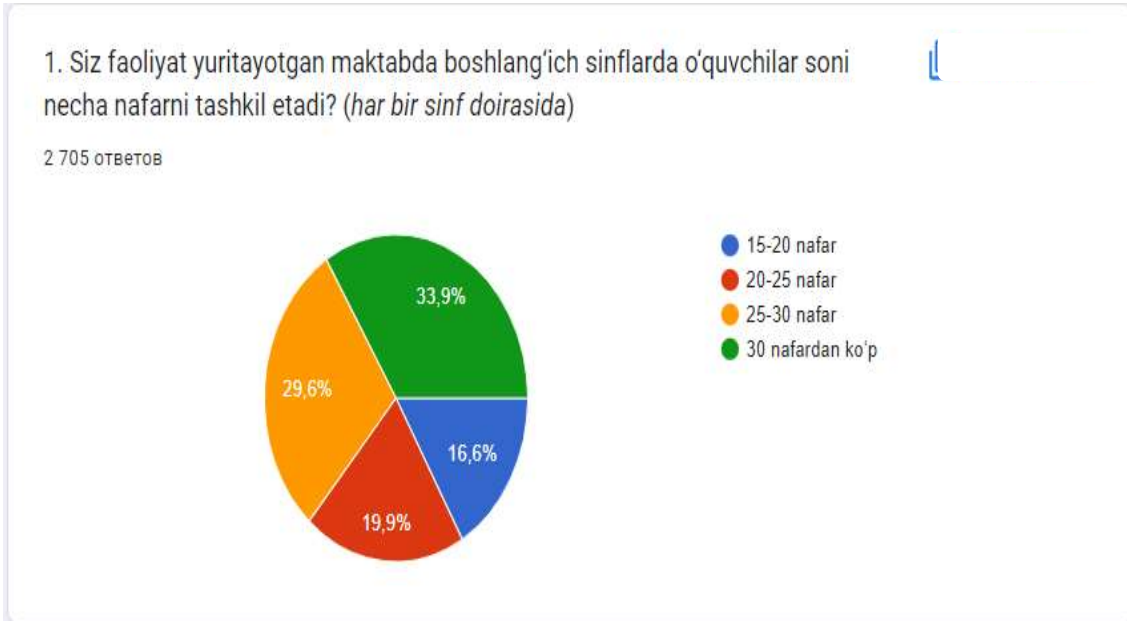
Manba: <https://www.compareyourcountry.org/education-at-a-glance-2021/en/6/all/default>

Yuqoridagi ko'rsatkichlarda ko'rinib turibdiki, aholi soni nisbatan ko'p bo'lgan Yaponiya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda boshlang'ich va o'rta maktablarda sinfda qamrab olina o'quvchilar soni G'arb davlatlaridagi ko'rsatkichlardan yuqoridir.

Mamlakatimizda mavjud maktablardagi boshlang'ich sinflarda o'quvchilar soni darsning samarati tashkil etilishida murakkabliklarni vujudga keltirmoqda. Respublikadagi mavjud holatni aniqlash hamda boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning

optimal sonini belgilash maqsadida boshlang'ich sinflarda faoliyat olib borayotgan pedagog xodimlar o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi. mazkur so'rovnomada jami 2705 nafar respondentlar ishtirok etishdi.

Yuqoridagi so'rovnoma natijalari tahliliga ko'ra, respondentlarning 33.9%i o'z sinflarida 30 nafardan ko'p o'quvchi tahsil olayotganligini ma'lum qilishgan.

Shuningdek, so'rovnomada ishtirok etgan respondentlarning qariyb 73%i sinfda o'quvchilar sonining ko'p bo'lishi dars samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi deb hisoblashadi.

Shuningdek, so'rovnomada ishtirok etgan boshlang'ich sinf o'qituvchilarining 89%i sinfda o'quvchilar sonini kamaytirish o'quvchilarni fanlarni o'zlashtirishlari va darsni samarali tashkil etishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi deb hisoblashadi.

So'rovnomadagi "Boshlang'ich sinflarda ko'zlangan dars samaradorligiga erishish hamda o'quvchilarning fanlarni o'zlashtirish uchun bir sinfda nechta o'quvchi bo'lishi kerak deb hisoblaysiz?" mazmunidagi so'rovga respondentlarning 50%dan oshig'i 20-22 nafar javobini berishgan.

O'rganilgan xalqaro tajribalar hamda Respublika miqyosida olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra shunday xulosaga kelish mumkinki, sinfdagi o'quvchilar qamrovini kamaytirish ta'lim jarayonida quyidagi ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin:

- Har bir o'quvchiga e'tibor qaratiladi;
- O'qituvchilarning sinfni boshqarishi hamda darsni tashkil etishi osonlashadi;
- Olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash osonlashadi;
- Sinf mashg'ulotlarida har bir o'quvchining qatnashish imkoniyati oshadi;
- O'qituvchilar o'tgan mavzuni baholash hamda yangi mavzu yuzasidan tushuntirishlar berish uchun ko'proq vaqtga ega bo'lishadi;
- O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida individual mashg'ulotlar olib borishga imkoniyatlar paydo bo'ladi;
- O'quvchilar o'rtasida o'zaro fikr almashish uchun qulay muhit vujudga keladi;
- Sinfdagi ta'lim uchun qulay va nisbatan tinch muhit shakllanadi.